

МБНОУ ДС «Мичээр»

МР «Хангалас улууһа»

Бэлэмнэнии бөлөх оҕолоругар
тулалыыр эйгэни билиһиннэрэр үлэ кэнспиэгэ
Тиэмэтэ: «Кумаабы дойдутугар айан»

Бэлэмнэнии бөлөх иитээччитэ:

Жиркова Тамара Васильевна

2019 СЫЛ

Сыала: Кумаабы араас көрүнгүн билиһиннэри.

Иитэр сорук: тулалыыр эйгэбэ харыстабыллаах сыһыаны үөскэтии

Сайыннарар сорук: Кумаабы киһи олоһор туох туһалаабын салбыы чингэтэн билиһиннэри, билэр-көрөр дьоһурун, тылын саппааһын, ситимнээх саһатын сайыннарыы

Үөрэтэр сорук: кумаабы араас көрүнгүн (хортуон, хаһыат, тэтэрээт, альбом лиһэ у.д.а.) уратытын араара үөрэтии

Туттар тэриллэр: Проектор, ноутбук, кумаабы араас көрүнгэ (хортуон кумаабы, тэтэрээт лиһэ, хаһыат), кыптыый, уулаах, арыылаах иһит. Акварель кырааска, киистэ, харандаас.

Дьайымал барыта:

Кирири чаһа.

Чэ эрэ, оһолоор сарсыардааны түмсүүбүт саһаланна бары кэлэн олордубут. Үтүө сарсыарданан оһолоор! Уна өттүгэр турар доһоргор мичээргин бэлэхтээ, ханас өттүгэр турар доһорогор үтүө күнү баһар, чэбдик салгыны өрө тынан ылын уонна аргыый аһай миэстэһитигэр олорун. Өссө биир сана нэдиэлэ саһаланна, бүгүн нэдиэлэ ханнык күнэй? Хаһыс чыһылланы? Хаһыс ыйый? Ыйдарбыт ааттарын хатылыабын эрэ? Халлааммыт туруга бүгүн хайдаһый? Хас кыыс кэлбитин Маша ааһан билиэбэ, хас уол кэлбитин Коля ааһыа онтон барыта холбоон хас оһо бүгүн кэлбитин Петя ааһыа. Маладьыастар. Бу нэдиэлэбин тиэмэтэ оһолоор, «Кумаабы» диэн буолар. Кумаахы диэн тугуй? Билигин биир биир таһсан кумаахы туһунан тугу билэргитин оһолорго кэпсиэхпит.(Оһолор биир биир кумаахы туһунан тугу билэллэрин таһсаннар бэйэлэрин санааларын этэллэр).

Бүгүнгү дьарыкпытыгар биһиэхэ үс киин үлэлиэбэ, ол курдук уруһуйдуохпут, кумаахыны чинчийэн көрүөхпүт уонна бэйэбит кумаахы онорон көрүөхпүт. Ол иннинэ кылгастык кумаахы хантан кэлбитин, кумаахыны туохтан онорбуттарын уонна кумаахы араас көрүнгүн кытта билсиһиэхпит.

Сүрүн чааһа.

Археологтар – ол аата сир баайын хостоон булар дьон, былыргы дойдулары, куораттары, үөрэтэн, чинчийэн баран маннык түмүккэ кэлбиттэр.

-Греция диэн дойдуга былыр туойга, уһуктаах маһынан хайа сотон суруйаллар уонна хатара ууран кэбиһэллэр эбит. Эһиги санаабытыгар маннык суруйар үчүгэйэ буолуо дуо? (Кинилэр наһаа кэбирэхтэр, түргэн баһайытык алдьанан хаалаллар эбит).

-Египет диэн дойдуга өр сылларга үүнээйи сэбирдэбэр суруйа сылдыбыттар.

-Онтон Турция Пергам диэн куоратыгар пергамент диэн кыыл тириититтэн материал айбыттар.

-Нуучча сиригэр туоска суруйа сылдыбыттар.

Онтон кумаабыны аан маннай Улуу Кытай дойдута айбыт. Ол кумаабыга суруйар наһаа судургу эбит кытайдар туохтан онорбуттарын кимиэхэ да эппэккэ өр сылларга кистээн сылдыбыттар. Онтон элбэх сыл аасытын кэннэ кумаахыларын кистэлэнин билбиттэр.

- Эһиги санаабытыгар кытай норуота кумаабыны туохтан онорбута буолуой?

- Биһиги күннэтэ туттар кумаабыларбытын билигин кытайдар технологияларынан онорон таһаараллар.

Онтон билигин кумаахы музейыгар баран кумаахы араас көрүнгүн кытта билсиһиэхэин. (хортуон, хаһыат, тэтэрээт, альбом лииһэ уо.д.а. кумаахы араас көрүнгүн, уратытын быһаары).

Кииннэрин араһан үлэлээһин:

1. Киин «Уруһуй»

Бу ойууну, суругу-бичиги түһэрэн ылар кумаабы буолар. Чэйин эрэ оҕолоор, бу уруһуйу түһэрэн көрүөхпүт уонна акварелинан кырааскалыаһыт.

Иитээчи:

Чэ, оҕолоор билигин кииннэрбитин талан миэстэбитин булан олоруохайыт.

2. **Киин «Кумаахыны чинчийи»** Кумаахынан опыт онороргутугар мин эһиэхэ субу курдук карточкалары түнэтиэм. Өскөтүн опыт сатанар буоллабына «+» сатамат буоллабына «-» туруорабыт.

Опыт №1. «кумаабы имиллэр дуо?»

Опыт №2 «кумаабы хайдар дуо?»

Опыт № 3 «кумаабыны кырыйахха сөп дуо?»

Опыт № 4 «кумаабы көтөр»

Опыт № 5 «кумаабыны илтиллэр»

Опыт № 6 «Кумаабы арыыны ингэриниитэ»

3. **Киин «Дьикти түгэн»** Бу киингэ кумаабыны бэйэбит оноруохпут.

1. Кыра гына хайыталыбыт

2. Уу кутабыт килиэй эбэбит

3. Онтукпутун көнөн сиргэ тэлгэтэбит уонна сөрүүн сиргэ хатара уурабыт.

Түмүк чааһа.

Оҕолоор бүгүн биһиги кумаахы туһунан туох сананы билбиһпитин санаабытын үллэстиэхэйин эрэ. (Оҕолор туох сананы билбиттэрин-көрбүттэрин санааларын үллэстэллэр).

Манан биһиги дьарыкпыт түмүктэнэр чааһа тийэн кэллэ, маладьыастар бары көхтөөхтүк кыытнныгыт.

Дъарык чааһа	Сыал	Туттуллар тэрил	Методическэй ыйыылар
Кири чааһа		Кумаабыттан араас оноһуктар быыстапкалара.	<p>Чэ эрэ, оҕолоор сарсыардаангы түмсүүбүт саҕаланна бары кэлэн олордубут. Үтүө сарсыарданан оҕолоор! Уна өттүгэр турар доҕоргор мичээргин бэлэхтээ, ханас өттүгэр турар доҕорогор үтүө күнү баҕар, чэбдик салгыны өрө тыынан ылын уонна аргыый аҕай миэстэбитигэр олорун. Өссө биир сана нэдиэлэ саҕаланна, бүгүн нэдиэлэ ханнык күнэй? Хаһыс чыыһыланый? Хаһыс ыйый? Ыйдарбыт ааттарын хатылыабын эрэ? Халлааммыт туруга бүгүн хайдаҕый? Хас кыыс кэлбитин Маша ааҕан билиэбэ, хас уол кэлбитин Коля ааҕыа онтон барыта холбоон хас оҕо бүгүн кэлбитин Петя ааҕыа. Маладьыастар. Бу нэдиэлэбин тиэмэтэ оҕолоор, «Кумаабы» диэн буолар. Кумаабы диэн тугуй? Билигин биир биир тахсан кумаабы туһунан тугу билэргитин оҕолорго кэпсиэхпит.(Оҕолор биир биир кумаабы туһунан тугу билэллэрин тахсаннар бэйэлэрин санааларын этэллэр).</p> <p>Бүгүндү дъарыкпытыгар биһиэхэ үс киин үлэлиэбэ, ол курдук уруһуйдуохпут, кумаабыны чинчийэн көрүөхпүт уонна бэйэбит кумаабы онорон көрүөхпүт. Ол иннинэ кылгастык кумаабы хантан кэлбитин, кумаабыны туохтан онорбуттарын уонна кумаабы араас көрүнгүн кытта билсиһиэхпит.</p>
Сүрүн чааһа	Кумаабы араас көрүнгүн билиһиннэри, тулалыр эйгэбэ харыстабыллаах сыһыаны үөскэтии. Кумаабы киһи олоҕор туох	Проектор, ноутбук, кумаабы араас көрүнгө (хортуон кумаабы, тэтэрээт лиһэ, хаһыат), кыптыый, уулаах, арыылаах	Археологтар – ол аата сир баайын хостоон булар дьон, былыргы дойдулары, куораттары, үөрэтэн, чинчийэн баран манньк түмүккэ кэлбиттэр.

	<p>тухалаабын салбы чинэтэн билиһиннэри, билэр-көрөр дьобурун, тылын саппааһын, ситимнээх санатын сайыннары. Кумаабы араас көрүнүн (хортуон, хаһыат, тэтэрээт, альбом лииһэ уо.д.а.) уратытын араара үөрэтии</p>	<p>иһит. Акварель кырааска, киистэ, харандаас.</p>	<p>-Греция диэн дойдуга былыр туойга, уһуктаах маһынан хайа сотон суруйаллар уонна хатара ууран кэбиһэллэр эбит. Эһиги санаабытыгар манньк суруйар үчүгэйэ буолуо дуо? (Кинилэр наһаа кэбирэхтэр, түргэн баһайытык алдьанан хаалаллар эбит). -Египет диэн дойдуга өр сылларга үүнээйи сэбирдэһэр суруйа сылдыбыттар. -Онтон Турция Пергам диэн куоратыгар пергамент диэн кыыл тириититтэн материал айбыттар. -Нуучча сиригэр туоска суруйа сылдыбыттар. Онтон кумаабыны аан маннай Улуу Кытай дойдута айбыт. Ол кумаабыга суруйар наһаа судургу эбит кытайдар туохтан онорбуттарын кимиэхэ да эппэккэ өр сылларга кистээн сылдыбыттар. Онтон элбэх сыл ааспытын кэннэ кумаахыларын кистэлэнин билбиттэр. - Эһиги санаабытыгар кытай норуота кумаабыны туохтан онорбута буолуой? - Биһиги күннэтэ туттар кумаабыларбытын билигин кытайдар технологияларынан онорон таһаараллар. Онтон билигин кумаахы музейыгар баран кумаахы араас көрүнүн кытта билсиһиэхэин. (хортуон, хаһыат, тэтэрээт, альбом лииһэ уо.д.а. кумаахы араас көрүнүн, уратытын быһаарыы).</p>
Кииннэринэн үлэ			
	<p>1.Киин «Уруһуй» Бу ойууну, суругу-бичиги түһэрэн</p>	<p>2.Киин «Кумаахыны чинчийии» Кумаахынан опыт</p>	<p>3.Киин «Дьикти түгэн» Бу кииннэ кумаабыны бэйэбит оноруохпут.</p>

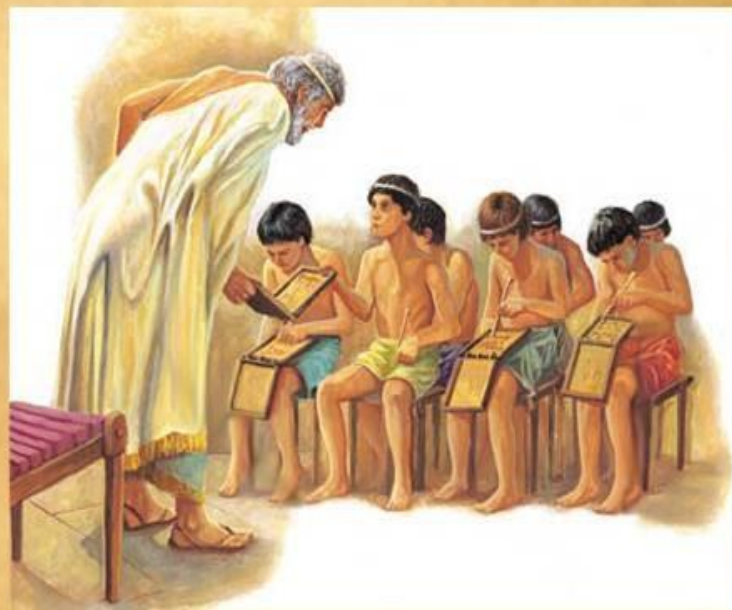
	<p>ылар кумаағы буолар. Чэинг эрэ оҕолоор, бу уруһуйу түһэрэн көрүөхпүт уонна акварелинан кырааскалыахпыт.</p>	<p>онороргутугар мин эһиэхэ субу курдук карточкалары түнэтиэм. Өскөтүн опыт сатанар буоллабына «+» сатамат буоллабына «-» туруорабыт. Опыт №1. «кумаағы имиллэр дуо?» Опыт №2 «кумаағы хайдар дуо?» Опыт № 3 «кумаағыны кырыйыахха сөп дуо?» Опыт № 4 «кумаағы көтөр» Опыт № 5 «кумаағыны илитиллэр» Опыт № 6 «Кумаағы арыыны ингэриниитэ»</p>	<p>1.Кыра гына хайыталыбыт 2.Уу кутабыт килиэй эбэбит 3.Онтукпутун көнөн сиргэ тэлгэтэбит уонна сөрүүн сиргэ хатара уурабыт.</p>
<p>Түмүктүүр чааһа</p>	<p>Кумаағы туһунан туох сананы билбиттэрин чинэтии.</p>		<p>Оҕолоор бүгүн биһиги кумаағы туһунан туох сананы билбиппитин санаабытын үллэстиэхэйинг эрэ. (Оҕолор туох сананы билбиттэрин-көрбүттэрин санааларын үллэстэллэр). Манан биһиги дьарыкпыт түмүктэнэр чааһа тийэн кэллэ, маладьыастар бары көхтөөхтүк кыытнныгыт.</p>

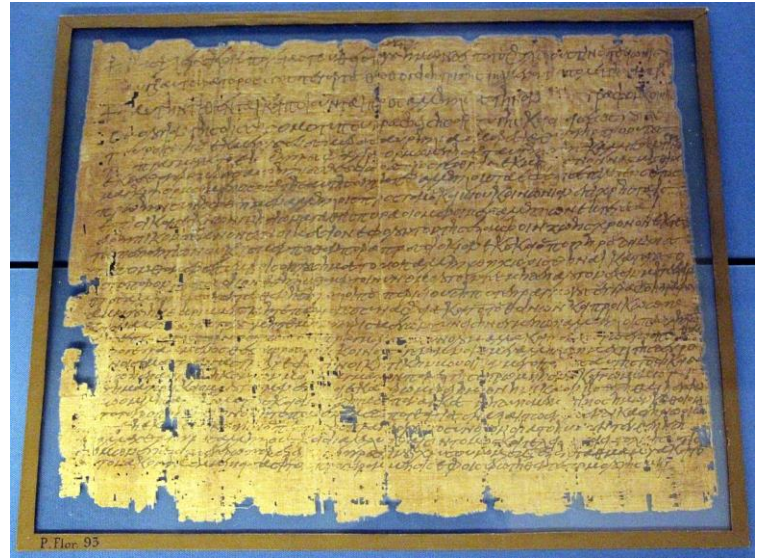

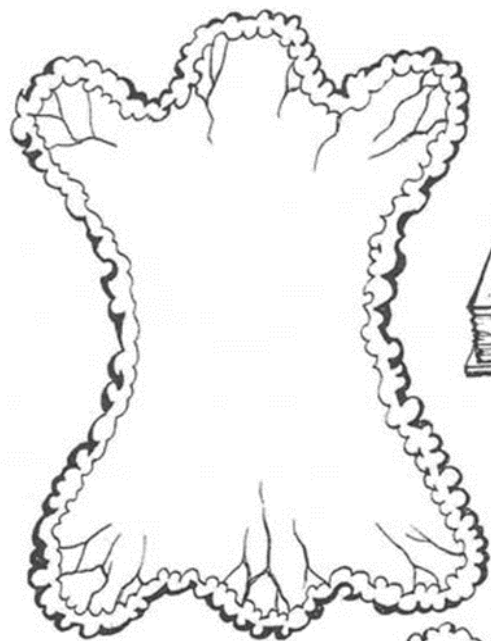

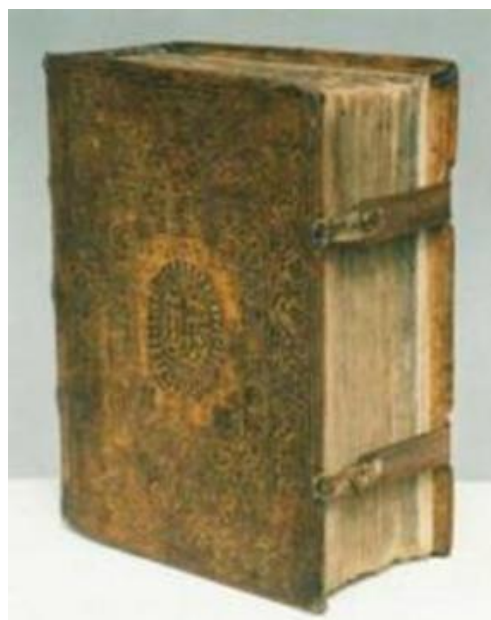
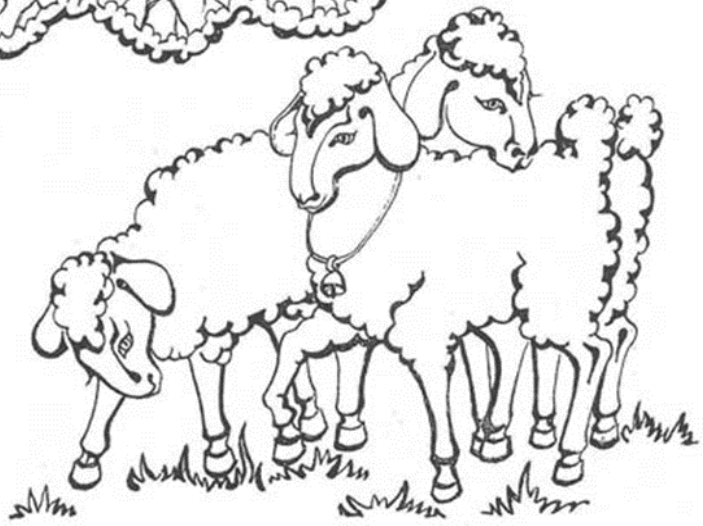
Глиняные таблички

«ПЕРГАМЕНТ»

Беро

Кумаабы көрүннэрэ

цветная бумага

газетная

офисная

обёрточная

глянцевая

салфетка

